

Затверджено Вченою радою
ОНУ імені І.І. Мечникова
від “20” грудня 2016 р. № 4

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
(повна назва вищого навчального закладу)
Факультет/інститут Факультет міжнародних відносин, політології та соціології
Кафедра міжнародних відносин

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Проректор з науково-педагогічної роботи
(Хмарський В. М.)
“ 22 ” вересня 2018 р.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

“Системні трансформації посткомуністичних країн Європи та Азії”
(назва навчальної дисципліни)
Рівень вищої освіти PhD, доктор філософії
Спеціальність 052 Політологія
(код і назва спеціальності)

2018 рік

Розробники: **Брусиловська Ольга Іллівна, д. політ. н., проф. кафедри міжнародних відносин, зав. кафедри міжнародних відносин**
(вказати прізвища, наукові ступені, вчені звання та посади розробників)

Навчальна програма затверджена на засіданні кафедри міжнародних відносин
Протокол № 1 від "1" вересня 2018 року

Завідувач кафедри

(підпис)

Брусиловська О. І.
(прізвище та ініціали)

Обговорено та рекомендовано до затвердження навчально-методичною комісією (НМК) ФМВПС:

Протокол № 1 від "10" 09 2018 року

Голова НМК

(підпис)

Хорошилов О. Ю.
(прізвище та ініціали)

Вступ

Навчальна програма дисципліни “Системні трансформації посткомуністичних країн Європи та Азії” складена відповідно до освітньо-наукової програми підготовки PhD спеціальності 052 Політологія.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є системні трансформації посткомуністичних країн Європи та Азії.

Місце навчальної дисципліни в структурі освітнього процесу.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Соціально-економічна основа політичної трансформації посткомуністичних країн.
2. Політична трансформація посткомуністичних країн наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.
3. Ідеологічна складова політичної трансформації посткомуністичних країн в 90-ті рр. ХХ ст. – на початку ХХІ ст.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу - розгляд основних тенденцій в процесі посткомуністичних переходів країн Європи (Албанія, Болгарія, Боснія і Герцеговина, Македонія, Польща, Румунія, Сербія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Хорватія, Чехія, Чорногорія) та колишніх радянських республік (Азербайджан, Білорусь, Вірменія, Грузія, Естонія, Казахстан, Киргизстан, Латвія, Литва, Молдова, Росія, Таджикистан, Туркменістан, Узбекистан, Україна).

Завдання курсу полягають у вивченні студентами революцій в Східній Європі кінця 80-х – початку 90-х рр. ХХ ст., їх внутрішніх та зовнішніх наслідків, важливих для всієї Європи. Компаративний аналіз стартових умов економічних та політичних перетворень дозволяє визначити спільні та особливі риси в розвитку країн цих регіонів. Вивчення здійснення програм реформ в економічній та політичній сферах також націлене на вирішення загального та особливого в процесі їх реформування. Особливе місце займає вивчення ідеологічної трансформації посткомуністичних країн, що є оригінальним науковим вкладом автора в вітчизняну історіографію. Курс завершується визначенням основних досягнень та проблем, що постають наразі перед країнами регіонів ЦСЄ, ПСЄ та держав пострадянського простору в ХХІ ст. Вивчення і засвоєння студентами зазначеного предмету сприятиме усвідомленню розвитку світової політики в рамках міждисциплінарного аналізу та наукових підходів, сформованих в рамках різних історіографічних шкіл.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів наступних загально-професійних **компетентностей**:

- 1) КЗП.01: оволодіти термінологією з досліджуваного наукового напрямку; уміти виявляти основні закономірності розвитку політичних наук, їхній вплив на формування політики національних держав та позанаціональних акторів міжнародних відносин;
- 2) КЗП.04: уміти розробляти комплексний підхід до дослідження міжнародних відносин та зовнішньої політики держав з точки зору новітніх доробок сучасних політичних наук; уміти тлумачити міжнародні події з урахуванням національних інтересів України; знати основні етапи формування міжнародних відносин та зміни геополітичного балансу сил з урахуванням необхідності їх використання у дослідницькій діяльності;
- 3) КЗП.05: уміти прогнозувати розвиток системи міжнародних відносин з урахуванням змін позицій великих держав; уміти аналізувати ключові тенденції розвитку глобальної та регіональних систем безпеки; уміти розробляти перспективні сценарії розвитку формування цілісного уявлення про процеси і явища соціально-політичного життя, складати прогнози їх розвитку з метою передбачення і попередження негативних соціальних наслідків; мати навички самостійного формулювання висновків щодо можливих викликів та загроз безпеці України в процесі реалізації її національних

інтересів на міжнародній арені;

Очікувані результати навчання. У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати: сутність поняття «посткомуністична трансформація»; основні тенденції розвитку посткомуністичних країн Європи та Азії в 90-ті рр. ХХ – на початку ХХІ ст.; структуру та стадії посткомуністичної трансформації; розвиток наукової думки щодо проблем посткомуністичної трансформації;

вміти: оцінювати сутність економічної, політичної, ідеологічної трансформації посткомуністичних країн Європи та Азії; порівнювати розвиток окремих країн регіонів ЦСЄ, ПСЄ, та держав пострадянського простору; оцінювати реформи в економічній, політичній та ідеологічній сферах суспільного життя з позицій сучасних фахівців, що віддзеркалюватиме нове бачення проблем трансформацій посткомуністичних країн кінця ХХ – початку ХХІ ст.; формулювати рекомендації українським урядовцям щодо використання досвіду посткомуністичної трансформації країн Європи в Україні.

На вивчення навчальної дисципліни «Системні трансформації посткомуністичних країн Європи та Азії» відводиться 90 годин, що становить 3 кредити ЄКТС.

2. Зміст навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І.

Соціально-економічна основа політичної трансформації посткомуністичних країн.

Тема 1. Початок економічних реформ у країнах Центрально-Східної Європи. 1989 – 1994 рр.

Стартові умови соціально-економічних перетворень. Головні напрямки перетворень в країнах ЦСЄ. Перші програми економічних та політичних реформ: спільне та особливе.

Тема 2. Компаративний аналіз економічних реформ другої половини 90-х рр. ХХ ст. – початку ХХІ ст. у країнах Центрально-Східної Європи. Країни Південно-Східної Європи на межі століть.

Головні напрямки економічних реформ другої половини 90-х – поч. ХХІ ст. Вплив зовнішніх та внутрішніх чинників на процеси реформування в країнах регіону. Проблеми та досягнення країн ЦСЄ та ПСЄ на шляху до єдиної Європи.

Тема 3. Соціально-економічна основа політичної трансформації пострадянських країн.

Стартові умови соціально-економічних перетворень. Економічні реформи у пострадянських країнах у 1991 – 1999 рр. Компаративний аналіз економічних реформ першого десятиліття ХХІ ст. у пострадянських країнах.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ ІІ

Політична трансформація посткомуністичних країн наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.

Тема 4. Політична трансформація країн Центрально-Східної Європи в першій половині 90-х рр. ХХ ст.

Передумови політичних реформ у східноєвропейському регіоні. Перші реформи, їх наслідки. Причини відставання країн ПСЄ на шляху до демократії.

Тема 5. Другий етап перехідного періоду в розвитку посткомуністичних країн Європи: “Оксамитова реставрація”.

Політична трансформація країн ЦСЄ. Демократизація країн «другої хвилі». Ліквідація тоталітаризму в Албанії, початок реформ. Еволюція реформування в Болгарії та Румунії. Розпад Чехословаччини. Нові концепції співробітництва Схід-Захід в Європі в 90-ті роки ХХ ст. Причини та наслідки повернення лівих партій до влади. Формування демократичної опозиції в східноєвропейських суспільствах. Роль засобів масової інформації в посткомуністичній Європі. Складення маятникового характеру виборів

наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. Співробітництво країн регіону з ЄС та НАТО як стимул внутрішньополітичних перетворень.

Тема 6. Політична трансформація республік колишньої Югославії в умовах розпаду СФРЮ та локальних військових конфліктів наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.

Історичні передумови виникнення югославської кризи. Оформлення розпаду СРФЮ в 1989-1992 рр. Хорватська війна 1991-1995 рр. Боснійська війна, її наслідки для країн регіону та всього світу. Конфлікт у Косові: політичні передумови та загострення кризи наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. Сербія і Чорногорія на початку ХХІ ст. Конфлікт у Македонії 2000-2001 рр. Західні республіки колишньої СФРЮ: Хорватія та Словенія на початку ХХІ ст.

Тема 7. Політична трансформація пострадянських країн наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.

Передумови політичних реформ у СРСР. Політична трансформація пострадянських країн в 90-х рр. ХХ ст. Компаративний аналіз політичних реформ першого десятиліття ХХІ ст. у пострадянських країнах.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ ІІІ.

Ідеологічна складова політичної трансформації посткомуністичних країн в 90-ті рр. ХХ ст. – на початку ХХІ ст.

Тема 8. Пошуки нової ідейної парадигми в країнах регіону.

Передумови ідеологічного оновлення посткомуністичних країн Європи. Ідеологічне забезпечення початкового етапу східноєвропейських перетворень. Регіональні особливості ідеологічної трансформації. Націоналістична ідеологія в посткомуністичних країнах Європи: спільне й особливе. Процес і проблеми становлення ліберальної демократії. Розвиток громадянського суспільства. Перелоги ідеологічної трансформації в країнах ЦСЄ та ПСЄ в ХХІ ст.

Тема 9. Проблеми та досягнення посткомуністичних країн Європи на сучасному етапі.

Нові риси в трансформації посткомуністичних країн Європи. Особливості політичної моделі посткомуністичної Європи на початку ХХІ ст. в порівнянні з західноєвропейською та пострадянською моделями. Критерії ЄС до країн-кандидатів на вступ до Євросоюзу та східноєвропейські реалії. Сучасна концепція безпеки в країнах регіону. Вплив «східних» розширень ЄС та НАТО на хід трансформацій в регіоні. Економічна трансформація країн ЦСЄ в умовах членства в ЄС. Економічна трансформація країн ПСЄ після 2004 р. Політична трансформація країн ЦСЄ в умовах членства в Європейському Союзі. Політична трансформація країн ПСЄ після 2004 р. Ідеологічна трансформація посткомуністичних країн Європи після 2004 р. Транзитологи про майбутнє посткомуністичних країн Європи.

Тема 10. Ідеологічна складова політичної трансформації пострадянських країн в 90-ті рр. ХХ ст. – нульові роки ХХІ ст.

Передумови ідеологічного оновлення пострадянських країн. Ідеологічне забезпечення першого етапу перетворень. Націоналістична ідеологія в пострадянських країнах: спільне й особливе. Проблема становлення ліберальної демократії в пострадянських країнах. Майбутнє демократії: попередні сценарії.

3. Рекомендована література

12. Рекомендована література

Основна

1. Брусилівська О.І. Синхроністичні таблиці з всесвітньої історії. - Одеса: Місто майстрів, 2000. – 51 с.
2. Брусилівська О.І. Посткомуністична Східна Європа: зовнішні впливи, внутрішні зміни. – Одеса: Астропринт, 2007.

3. Брусиловська О.І. Системні трансформації посткомуністичних країн Європи. 1989-2009. Навчальний посібник. Одеса: Астропринт, 2011.
4. Брусиловська О.І. Політико-системна трансформація в регіоні Східна Європа. 1989-2004: Аналіз політичної думки // Міжнародні відносини та політика держав в умовах глобальних трансформацій: Аналіз сучасної політичної думки / під ред. І. Коваль, О. Брусиловська. - Одеса: ОНУ, 2016. - С. 154-182.
5. Бжезинський З. Великі перетворення // ПД. - 1994. - № 3.
6. Гарсаній Н., Кеннеді М. Між утопією та дистопією: лабільність націоналізму в Східній Європі // Сучасність. - 1995. - № 3.
7. Історія країн Центральної та Південно-Східної Європи (1943-1993). - К., 1993.
8. Бжезинський З. Вирішальна роль України на пострадянському просторі / З.Бжезинський // Політика і час. - 1997. - №9. - С. 24-28.
9. Держава і громадянське суспільство в Україні: проблеми взаємодії / За ред. І.О. Кресіної. - К.: Логос, 2007.
10. Джига Т. Сучасні тенденції становлення політичної культури українського суспільства // Політичний менеджмент. - 2011. - № 1. - С. 64-74.
11. Іскакова Г. Політичні процеси на пострадянському просторі: тенденції, протиріччя, перспективи // Політичний менеджмент. - 2007. - № 3. - С. 128-134.
12. Історичні міфи і стереотипи та міжнаціональні відносини в сучасній Україні / За ред. Л.Зашкільняка. - Львів, 2009.
13. Колодко Г. В. Глобалізація і перспективи розвитку постсоціалістичних країн. - Київ: Основні цінності, 2002. - 245с.
14. Наргаард О. Економчні інституції та демократична реформа. Порівняльний аналіз посткомуністичних країн. - К.: Ніка-Центр, 2007. - 424 с.
15. Растоу Д. Переходи до демократії: лібералізація і демократизація // Демократія: антологія / упорядник О.Проценко. - К.: Смолоскип, 2005. - С. 583-605.

Додаткова

1. Бортніков В.І. Політична участь і демократія: українські реалії. - Луцьк: Вежа Волинський державний ун-т ім. Лесі Українки, 2007. - 524 с.
2. Геген Д. У лабіринті Європейського Союзу. - К., 1995.
3. Делорм Р. Перехідні суспільства. Зміни - радикальні чи поступові? // Віче. - 1995. - № 2.
4. Зінов'єв О. Посткомуністична епоха // ПД. - 1994. - № 2.
5. Кіш Є. Перехід Угорщини до парламентської демократії // ПД. - 1998. - № 1.
6. Пащенко Є. "Балканський" вузол та етнічні міфологіки // ПД. - 1995. - № 1.
7. Політичний клас у сучасній Україні: специфіка формування, тенденції розвитку / А. Балабан, Л. Кочубей, А. Пахарев та ін. За ред. Ф. Рудича. - К.: Парламентське вид-во, 2010. - 336 с.
8. Романюк О. Посткомуністичні революції // Політичний менеджмент. - 2005. - № 4 (13)ю - С. 16-28.
9. Романюк О.І. Трансформації посткомуністичних суспільств: методологічні проблеми дослідження // Вісник ХНУ. - 2007. - № 760. - С. 240-247.
10. Рудяков П. Розчленування Югославії - перерозподіл Європи // ПД. - 1994. - № 3.
11. Рутар С.М. Україна в контексті посткомуністичних трансформацій. - Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Vlca_Gum/2011_10/53.pdf
12. Симон Г. Трансформація в Росії та Україні після падіння комуністичного режиму: спільне та особливе // ПД. - 2000. - № 4. - С.3-10.
13. Ткач Д. Будапешт: гаряча осінь 2006 року // Політика і час. - 2006. - № 11.
14. Факти про Німеччину. - Франкфурт -на-Майні, 1993.
15. Шедлер А. Вимірювання демократичної консолідації // Демократія: Антологія. - К.: Смолоскип, 2005. - С. 687-714.
16. Шманько Г., Кіш Є. Угорщина: курсом реформ // ПіЧ. - 1993. - № 7.

17. Шпорлюк Р. Творення сучасної України: західний вимір // Дух і літера. – 2004. - № 13-14. – С. 54-91.
18. Юрошевич Д., Козаков В. Югославський конфлікт: зіткнення цивілізацій? // Політологічні читання. – 1994. - № 4.
19. Brzezinski Z. The grand failure: Birth and death of communism in the 20th century. – N.Y.: Charles Scribner's Sons, 1989.
20. Dawisha K. Democratization and political participation: Research concepts and methodologies // The consolidation of democracy in East-Central Europe / Ed. by K. Dawisha, B. Parrott. – Cambridge: Univ. Press, 1997.
21. Fowkes B. The post-communist era. Change and continuity in Eastern Europe. – N.Y.: St. Martin's Press, 1999.
22. Fukuyama F. America at the crossroads: Democracy, power and the neoconservative legacy. – Yale: Yale University Press, 2006.
23. Gaddis J. A grand strategy of transformation // FP. – 2002. – Issue 133.
24. Gati Ch. NATO enlargement: Who, why, and how? // SAIS Review. – 1999. – Vol. 19. – № 2.
25. Huntington S. The clash of civilization and remaking of world order. – NY: A Touchstone Book, 1997.
26. Kaldor M., Vejvoda I. Democratization in Central and Eastern European countries // International Affairs. – 1997. - Vol. 73. – № 1.
27. Keohane R., Nye J. Power and interdependence in the information age // FA. – 1998. – Vol. 77. – № 5.
28. Larrabee S. Security challenges on Europe's Eastern periphery // America and Europe: A Partnership for a New Era / Ed. by Gompert D.C., Larrabee S.F. – Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1997.
29. Mandelbaum M. A perfect failure. NATO's war against Yugoslavia // FA. – 1999. – Sept.-Oct.
30. Mandelbaum M. The ideas that conquered the world: Peace, democracy, and free markets in the XXI century. – N.Y.: Public Affairs, 2002.
31. Politics, power and the struggle for democracy in South-East Europe / Ed. by K.Dawisha, B.Parrot. – Cambridge: Cambridge Univ.Press, 1997.
32. The responsibility to protect. Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty / Ed. by G. Evans, M. Sahnoun. – ICISS, 2001.
33. Tismaneanu V. Fantasies of salvation: Democracy, nationalism, and myth in post-communist Europe. – Princeton: Univ. Press, 1998.
34. Vachudova M.A. Europe undivided. Democracy, leverage, and integration after communism. – Oxford: Oxford Univ. Press, 2005.
35. Vukadinovic R. Security in South-Eastern Europe. – Zagreb: Politicka kultura, 2002.
36. Walt S. Taming American power. The global response to U.S. primacy. – N.Y.: W.W. Norton & Company, 2005. – 317 p.

Електронні інформаційні ресурси

1. The treaty of the European Union // http://europa.eu.int/eur-lex/en/treaties/dat/EU_treaty.html#0001000001
2. Ten historic steps // http://europa.eu.int/abc/12lessons/index2_en.htm
3. Інститут громадянського суспільства/ Офіційний сайт // www.csi.org.ua
4. Інститут міжнародних досліджень процесів інтеграції та глобалізації/ Офіційний сайт // <http://igi.com.ua>
5. Національний інститут стратегічних досліджень / Офіційний сайт // www.niss.gov.ua

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Залік.

5. Методи діагностики успішності навчання

Лекції, самостійна робота, онлайн-консультації, інтерактивні методи (рольові ігри, дискусії, диспути, дебати, колоквиуми), підготовка дослідницьких проектів студентами. Поточне тестування, індивідуальні консультації, тести

Примітки:

1. Програма навчальної дисципліни розробляється вищим навчальним закладом. Програма навчальної дисципліни визначає місце і значення навчальної дисципліни, її загальний зміст та вимоги до знань і вмінь.
2. Програма навчальної дисципліни розробляється на основі освітньо-наукової програми.